

Problematizarea în lecția de filosofie

1. Introducere

Gândită asemenea unei probleme ce necesită parcurgerea unor pași pentru soluționarea ei, problematizarea are un puternic caracter euristic, deoarece prin intermediul ei se deliberează o dificultate cu scopul ca elevul, prin depășirea acesteia să învețe ceva nou. „Problematizarea este modalitatea de a crea în mintea elevului o stare (situație) conflictuală (critică sau de neliniște) intelectuală pozitivă, determinată de necesitatea cunoașterii unui obiect, fenomen, proces sau a rezolvării unei probleme teoretice sau practice pe cale logico-matematică, de documentare și (sau) experimentală, pentru a obține progres în pregătire”¹.

Prin intermediul acestei metode, profesorul nu este un simplu emițător de informații pe care elevii, în calitate de receptori pasivi să le rețină, ci dezvăluie acestora „embriologia adevărilor”², cu scopul de a-i provoca să caute și să descopere singuri. Procesul rezolvării de probleme angajează două aspecte esențiale:

(1) aspectul creativ – soluția problemei este pentru elevi ceva inedit;

(2) aspectul critic – prezent ori de câte ori elevul emite o ipoteză de lucru proprie și dorește să o verifice sau vrea să afle un răspuns la o întrebare ce conține, în mod implicit, o idee supusă investigației.

2. Întrebarea-problemă, problema și situația-problemă

Această metodă are la bază următoarele tipuri de problematizări : întrebarea-problemă, problema și situația-problemă.

Folosită în cadrul evaluării curente, întrebarea – problemă creează o stare conflictuală intelectuală, fiind redusă ca dificultate sau complexitate deoarece abordează, de regulă, un singur aspect.

Exemplu: De ce este necesară educația morală?

¹ Ioan Bontaș , 2008 - „Tratat de Pedagogie” , Editura All, București, p.183

² Constantin Cucos, 2002 – „ Pedagogie”, Editura Polirom, Iași, p.297

Problema apare ca fiind o stare cognitivă conflictuală, contradictorie ce apare în momentul în care se ivesc elemente de noutate sau surpriză. Situația-problemă constituie un context educațional centrat în jurul unui dezechilibru cognitiv în care se instaurează o interacțiune cognitivă și afectivă între elev (subiectul cunoașterii) și noile achiziții (obiectul cunoașterii). „O problemă sau o situație-problemă desemnează o situație contradictorie, conflictuală, ce rezultă din trăirea simultană a două realități (deopotrivă cognitive și motivaționale) incompatibile între ele. Pe de o parte, experiența anterioară, iar pe de altă parte, elementul de noutate și de surpriză, necunoscutul cu care este confruntat subiectul, ceea ce deschide calea spre căutare și descoperire, spre intuirea unor noi soluții, a unor relații aparent absente între vechi și nou”³. Mergând mai departe, Cerghit consideră că problema poate apărea sub forma unei afirmații, fie sub forma unui enunț interogativ, atâta timp cât generează o stare psihică de curiozitate, de nedumerire, de uimire sau de incertitudine, de neliniște în fața unui obstacol care trebuie învins, a unor dificultăți teoretice sau practice greu de depășit, de rezolvat, în fața noutății, a necunoscutului. Trăirea acestui conflict sau dezacord intern este în măsură să genereze procesul care duce la învățarea de noi cunoștințe și practici.

3. Momentele desfășurării instruirii bazate pe problematizare

Desfășurarea efectivă a exercițiului problematizării presupune parcurgerea unor secvențe bine gândite de către cadrul didactic:

- (1) momentul declanșării dezechilibrului sau conflictului cognitiv;
- (2) momentul tensiunii cognitive;
- (3) momentul rezolutiv.

4. Condițiile de realizare

Predarea prin rezolvare de probleme poate fi un experiment de învățare reușit dacă satisface un set de condiții, fără de care ea riscă să fie lipsită de eficacitate:

- (1) deținerea de către elev a unui fond apercptiv suficient (date, informații, cunoștințe de care elevul dispune la momentul apariției conflictului);

³ Ioan Cerghit, 2006 – „Metode de învățământ”, Editura Polirom, Iași, p.156

- (2) dozarea progresivă, graduală a dificultăților;
- (3) dirijarea și controlul din partea profesorului să se realizeze cu mult tact, astfel încât accentul să se deplaseze pe efortul independent de rezolvare al elevului;
- (4) plasarea problemei în lecție să se facă într-un moment oportun, astfel încât să existe o coerență în derularea integrală a scenariului didactic;
- (5) elevul să manifeste interes real pentru rezolvarea problemei, motivație internă pentru învățare.

5. Valoarea formativă a problematizării

Întrucât deține un potențial euristic și activizator semnificativ și pentru că și-a vădit eficacitatea în demersurile instructiv-educative, problematizarea se anunță ca una dintre cele mai active și valoroase metode ale didacticii moderne ⁴. Fie că o consideră metodă, tehnică, sistem de metode și procedee, problematizarea poate fi, în opinia unor specialiști în științele educației, drept principiu reglator sau orientativ al practicii școlare. Valoarea formativă a problematizării reiese din aceea că este în măsură să consolideze structurile cognitive, să stimuleze spiritul de explorare, să formeze un stil activ de muncă, să cultive autonomia și curajul în asumarea unei opinii personale.

6. Exemplu de utilizare a problematizării în lecția de filosofie (repere)

Lecția: Dreptatea socială

Momente:

M1: profesorul prezintă Situația - problemă: contradicția dintre constrângerile inevitabile impuse de dreptatea ca îndreptățire și dreptatea ca echitate ; elevul percepe problema și stabilește primii indici orientativi, amintindu-și cum au rezolvat filosofii o astfel de contradicție: Robert Nozick– John Rawls. Justificare: este mai de preferat dreptatea în viziunea lui Nozick, decât cea a lui Rawls?

⁴ Ioan Cerghit, 2006 – „Metode de învățământ”, Editura Polirom, Iași, p.155

M2: elevul desfășoară o activitate independentă: studiază și restructurează datele problemei; pe de-o parte, dreptatea ca îndreptățire prin cele trei principii ale dreptății (în achiziție, în transfer sau cel de rectificare).

M3: elevul caută soluții posibile la problema pusă în discuție, propriile judecăți fiind raportate la cunoștințele dobândite prin analiza și compararea textelor din manual (eventual și alte surse bibliografice, aparținând unor autori precum: D. Schimdz, Th.Nagel, Walzer).

M4: se descoperă soluția și se realizează o evaluare a ei; se compară variantele de răspuns (soluțiile) oferite de către filosofii menționați cu critica adusă de diverși autori : dreptatea nu se poate realiza decât respectând anumite principii clare.

M5: noile cunoștințe dobândite sunt sistematizate și consolidate, eventual și prin efectuarea unor aplicații propuse în manual, la sfârșitul capitolului.

Problematizarea constituie una din multitudinea metodelor care dezvoltă creativitatea și încurajează activitatea mentală a elevilor. Ea antrenează gândirea și declanșează interesul cognitiv al elevului.

Bibliografie

1) Ion și Mirela Albușescu , 2006 – „Didactica disciplinelor socio-umane”, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca.

2) Aurel M. Cazacu - "Didactica filosofiei", Editia a II-a revazuta si adaugita, Editura Fundatiei Romania de Maine, Bucuresti, 2006

3) Ioan , Cerghit , Vlăsceanu , Lazăr, (coord.) - “Curs de pedagogie”, Tipografia Universității București, București, 1988

4) Ioan Cerghit , Ioan Neacșu, Ion Negret-Dobridor, Ion-Ovidiu Panișoara, 2001 - „Prelegeri pedagogice”, Polirom, Iași.

**Profesor,
Mihăilescu Pîrvan Florinela**